

پیشگیری از گزش و گازگرفتگی در کودکان

مقدمه:

کودکان غالباً دچار گزش حشرات مختلف می شوند. معمولاً گزش حشرات فقط باعث خارش یا درد می شود. اما بعضی از کودکان، خصوصاً کودکان مبتلا به حساسیت (آلرژی) ممکن است واکنشی شدید و شاید کشنده نشان دهند. از این رو شناختن حشرات گزنده و سطح آسیب آنها و راه پیش گیری از گزش آن بسیار کمک کننده می باشد.

هر چند اغلب گاز گرفتگی‌ها خفیف هستند ولی برخی از موارد گاز گرفتگی منجر به پارگی پوست می شوند. دهان حیوانات و انسان‌ها مملو از باکتری است. زمانی که پوست در اثر گازگرفتگی پاره می‌شود، ممکن است زخم ایجاد شده خونریزی کند و یا با همبند باکتری‌های داخل دهان عفونی گردد. گاز گرفتگی‌هایی که باعث پارگی پوست نمی‌شوند اغلب خطرناک نیستند.

انواع گزیدگی‌ها:

گزش توسط سگ و گربه‌ها: اکثر گزش‌ها توسط حیوانات خانگی مانند سگ و گربه اتفاق می‌افتد. خطر گازگرفتگی سگ به دلیل آسیب عمیق تر و قدرت زیاد فک حیوان بیشتر و احتمال انتقال عفونت نیز زیادتر است. سگ و گربه در بیشتر کشورهای جهان منبع انتقال هاری هستند.

مارگزیدگی: کنجکاوای در طبیعت منجر به تماس کودکان به ویژه پسر بچه‌ها با حیوانات مختلف از جمله مارها می‌شود. شالی کاران، کارگران مزارع و خانواده‌های آنها بیشتر در معرض خطر مارگزیدگی هستند. وزن کم بدن کودک موجب عوارض بیشتر به دنبال مارگزیدگی می‌شود.

مرگ و میر در مارگزیدگی ناشی از شوک و توقف اعمال تنفسی است که بیمار را از نیم ساعت تا چند ساعت بعد از گزش از بین می‌برد. به طور کلی سم مارها روی همه اعضای بدن اثر می‌گذارد ولی ابتدا قلب و عروق و دستگاه تنفسی و سیستم گردش خون و سپس دستگاه عصبی را متاثر می‌کند. عوامل موثر در شدت مسمومیت عبارتند از:

(۱) نوع مار

(۲) زمان آخرین گزش

(۳) اندازه جثه انسان: هرچه جثه کوچکتر باشد مثلاً در کودکان نسبت سم به وزن بیشتر می‌شود.

(۴) محل گزش: در نواحی نزدیک به قلب خطر بیشتری دارد.

عقرب گزیدگی: عقرب‌ها اغلب در محیط خارج از خانه در شکاف و درز بین سنگ‌ها، زیر پوست درخت، بین هیزماها و در محیط‌های خانگی در داخل حمام، دستشویی، آشپزخانه و محیط‌های مرطوب یافت می‌شوند. این جانوران در طول روز در گوشه‌ای بی‌حرکت و پنهان بوده و در طی شب فعالیت خود را آغاز می‌کنند و به دنبال شکار خود می‌روند و سم خود را از طریق نیش که در انتهای دم آنها وجود دارد به شکار خود تزریق می‌کنند.

عقرب زدگی اغلب خطرناک نیست و فقط باعث بروز علائم و نشانه های موضعی در محل گزش می شود گاهی عقرب گزیدگی ممکن است به مرگ منجر شود، در بزرگسالان مرگ و میر نادر است اما در کودکان به تناسب وزن و غلظت زهر تزریق شده ممکن است باعث مرگ در ساعت های اولیه گزارش شود. عوامل موثر در شدت مسمومیت عبارتند از :

۱) **سن و وزن بیمار:** مسمومیت در افراد مسن و کودکان خطرناک تر است هر چه وزن آسیب دیده کمتر باشد مقدار سم نسبت به کیلوگرم وزن بدن بیشتر خواهد بود در نتیجه خطر مسمومیت بیشتر است.

۲) **محل گزیدگی:** گزش در سر و گردن خطرناک تر از اندامهای دست و پا است.

۳) **زمان نیش زدن:** گزش ها از فصل بهار آغاز می شود و تا پاییز ادامه دارد اما بیشتر این گزش ها در فصل تابستان است و همچنین به دلیل خواب زمستانی عقرب ها غلظت زهر در فصل بهار بیشتر از فصل تابستان و پاییز است از این رو مسمومیت در فصل بهار شدیدتر خواهد بود. در اوایل شب خطر مسمومیت بیشتر از اواخر شب است زیرا در طی شب ممکن است جانور چند گزش دیگر داشته باشد بنابراین به تدریج از میزان زهر کاسته خواهد شد.

گزش توسط حشرات نیش دار: شایع ترین عامل گزیده شدن کودکان در فصل تابستان نیش پشه است. گزش پشه باعث تحریک پوست، قرمزی و خارش می شود. در بیشتر موارد محل گزش پشه به صورت جوشی قرمز رنگ است، اما شاید گاهی محل گزش به صورت ورم گسترده شود. محل های گزش معمولاً متعدد است و همین امر کودک را بیقرار می کند. گزش توسط زنبورهای عسل و معمولی ممکن است موجب واکنش های شدید و حساسیتی (آلرژی) شود.

زهر حشرات را مخلوطی از مواد مختلف تشکیل می دهد که بدن برخی افراد به خصوص کودکان نسبت به آن حساس است در نتیجه بعد از وارد شدن سم به بدن واکنش های محدود از قبیل کهیر، خارش، ورم و یا واکنش های عمومی شدید مانند بی حالی، سستی، احساس گرفتگی صدا و خس خس دیده شود، علاوه بر علائم یاد شده ممکن است به ندرت مسمومیت به صورت شوک نیز ظاهر شود.

توجه داشته باشید که حتی یک گزش در ناحیه دهان یا گلو به خصوص در بچه ها ممکن است ورم ایجاد کند که باعث انسداد راه های هوایی می شود، بنابراین فرد باید بلافاصله تحت نظر پزشک قرار گیرد. کمک های اولیه که در زنبور گزیدگی توصیه می شود خارج کردن نیش حشره از محل گزش بلافاصله پس از گزش می باشد زیرا این نیش که به کیسه حاوی سم زنبور متصل است تا مدتی پس از گزش با انقباضات خود به تزریق سم در بدن فرد ادامه می دهد. کمپرس آب سرد باعث کاهش درد تورم و قرمزی محل می شود، گذاشتن خمیر درست شده از جوش شیرین و آب در محل گزش ممکن است به کاهش درد کمک کند.

برای پیشگیری از گزیدگی چه باید کرد؟

- روش نگهداری صحیح حیوانات به کودکان آموزش داده شود.
- به کودکان بیاموزید حیوانات را تحریک یا اذیت نکنند، دم حیوانات را نشکند و یا به هر نحوی او را نیاززند.

- کلیه حیوانات خانگی توسط دامپزشک معاینه شوند و واکسن های مورد نیاز را دریافت کنند.
- هنگام ورود کودک تازه وارد به دقت از حیوانات خانگی مراقبت شود.
- چمن ها و علف های هرز چیده شوند.
- پوشیدن کفش و لباس های حفاظتی از قبیل چکمه به ویژه در مناطق روستایی و در شب خطر گزیدگی ها را کاهش می دهد.

در صورتی که کودک دچار گزیدگی شد چه باید کرد؟

- احتمال عفونی شدن تمام گزش ها وجود دارد.
- ناحیه گزش به خوبی با آب و صابون شسته شود.
- خونریزی با فشار آرام بر روی زخم بند بیاید.
- زخم بعد از تمیز کردن از نظر علائم عفونی بررسی شود.
- هرگونه قرمزی، درد یا ترشح از زخم نشانه عفونت است و احتیاج به درمان آنتی بیوتیک دارد.
- در صورتی که کودک دچار مارگزیدگی شد پادزهر مخصوصی برای مارگزیدگی وجود دارد، او را سریع به مرکز درمانی برسانید.
- در هر گزیدگی حتی اگر زخم عفونی نباشد بهتر است کودک نزد پزشک برده شود و درباره وضعیت واکسیناسیون کزاز و احتمال عفونی شدن زخم مشورت شود.

نمونه دلخراشی از مرگ کودک به علت عدم رعایت موارد ایمنی

- (۱) ابراهیم ۴۸ ماهه، ساعت چهار بعد از ظهر بیست و هفتم اسفند ماه کودک به همراه دوستانش در محوطه مرغداری که محل کار و زندگی خانواده اش بوده مشغول بازی بوده اند، ناگهان از کنار حصار مرغداری یک سگ وارد محوطه شده و به سمت کودکان می آید، همه بچه ها به جز ابراهیم فرار می کنند و سگ به او حمله کرده و گلوی او را پاره کرده و سپس به دست و پای او حمله می کند، خواهر بزرگتر به والدینش اطلاع می دهد، پدر و مادر با اورژانس تماس می گیرند ولی متأسفانه کودک قبل از رسیدن آنها به علت جراحات وارد شده فوت می کند.
- (۲) اسماعیل ۲۵ ماهه، اسماعیل دوم تیرماه به همراه برادر بزرگترش درب منزل مشغول بازی بوده اند، ناگهان ۱۰ قلاده سگ به کودک حمله می کنند و در حال بردن اسماعیل بوده اند که برادر بزرگتر با پرتاب سنگ به سوی آنها مانع این کار می شود، برادر اسماعیل به مادرش اطلاع می دهد و خانواده او را به بیمارستان می رسانند ولی متأسفانه اسماعیل که از ناحیه صورت، گوش و پهلو آسیب جدی دیده (به حدی که صورتش قابل شناسایی نبوده) به علت خونریزی شدید در بیمارستان فوت می کند.
- (۳) آرمین ۹ ماهه، ساعت ۷:۳۰ صبح روز بیست و دوم آبان ماه، مادر رختخواب آرمین را نزدیک بخاری پهن کرده او را می خواباند و خودش برای انجام کارهای منزل به آشپزخانه می رود. چند دقیقه بعد صدای گریه آرمین به گوشش رسیده به سراغش می رود و متوجه می شود که دست و پای او خون آلود است. کودکش را آرام می کند ولی بعد از چند دقیقه متوجه تورم و کبودی در دست و پای او می شود. به پدر خانواده اطلاع داده و به همراه او شیرخوارشان را

به نزدیکترین مرکز درمانی که حدود یکساعت با محل زندگی آنها فاصله داشته می‌رسانند. پس از ویزیت توسط پزشک درمانگاه، آرمین به بیمارستان منتقل می‌شود. به علت مشاهده اثراتی از نیش بین انگشتان دست چپ او و عدم اطلاع والدین از نوع گزش که بوسیله عقرب یا مار بوده، ابتدا پادزهر ضد عقرب تزریق می‌شود که تورم و کبودی دست او را بیشتر می‌کند در نهایت شیرخوار به اتاق عمل برده شده و پادزهر ضد مار تزریق می‌گردد ولی روز بعد آرمین در بیمارستان فوت می‌کند.

(۴) آیلین ۳۸ ماهه، شامگاه دوم مرداد ماه آیلین به همراه خانواده جهت تفریح به پارک کوهستانی می‌روند، کودک در آغوش خاله برای بازی به محلی دورتر از مکان استراحت خانواده می‌رود، به محض اینکه خاله او را روی زمین قرار می‌دهد آیلین بیقرار شده و می‌گوید که پایش به شدت درد می‌کند، خاله مجدداً او را در آغوش گرفته و نزد سایرین بازمی‌گردد، با وجود اینکه در منطقه عقرب‌گزیدگی شایع بوده خانواده با این تصور که پایش به جایی خورده او را بازدید بدنی نمی‌کنند شام را صرف می‌کنند و بعد از بازگشت، در به منزل به خاطر افزایش بیقراری کودک، لباسهایش را خارج کرده و جای نیش را کنار کشاله ران او مشاهده می‌کنند سپس کودک را به مرکز شبانه روزی می‌رسانند. اقدامات اولیه برای آیلین انجام شده و به دلیل عدم وجود پادزهر در درمانگاه، کودک به بیمارستان اعزام می‌شود. به خاطر عدم اطلاع والدین از نوع گزش که توسط عقرب بوده یا مار، ابتدا برای آیلین پادزهر ضدعقرب تزریق می‌شود ولی مشکل تنفس، تشنج، استفراغ او ادامه می‌یابد و سپس سرم مارگزیدگی برای او شروع می‌شود و متأسفانه صبح روز سوم مردادماه آیلین دچار ایست قلبی شده و در بیمارستان فوت می‌کند.